

АНТРОПОЛОГИЯ ТАРИХЫ МЕН ТЕОРИЯСЫ

Ауыспалы уақыт концептілері

Кітап: Антропология тарихы мен теориясы

Тарау: 3. Ауыспалы уақыт концептілері

Дәріс: 23. Ауыспалы уақыт концептілері

Тақырыптың қысқаша мазмұны: Жаһандану халық қоныстануының тығыздылығын, мысалы, мигранттардың еңбегі, адамдар қабілеттерінің, капиталдарының, технологиясының, техникалық білімінің және рәміздік түсініктерінің таралу процесін қамтиды. Локализация – жергілікті білім түрлері мен сыртқы қысымның арақатынасы. Ре-локализация – жергілікті білімді бекіту, қайта жаңғырту немесе жасап шығару. Әсіресе ол білім аграрлық экономикалық және әлеуметтік дамыту саласына қатысты. Бұл бағыттарда әрекет етушіні зерттеудің орталық мәселесі етіп алған дұрыс па деген сұрақ арасында пікірталастар жүруде. Антропология қысым көрген адамдарды қамтитын кеңірек ауқымдағы жазу түріне немесе қысым көргендердің атынан сөйлеп, олардың қиын жағдайын көпшілікке жариялауды мақсат ететін жазу түріне айналды.

Тақырыпты оқудың мақсаты – антропология теориясының лингвистика теориясымен түрлі жағдайларда тоғысып отыратындығына сүйене отырып, ауыспалы уақыт концептілеріне сипаттама беру.

Антропологиядағы постмодернистік сұрақтар постмодернизмге байланысты жаңа концептілер мен жаңа зерттеу салаларының пайда болуына алып келді. Солардың ішіндегі ең маңыздылары рефлексивтілік пен ориентализм. Осыларды рефлексивизм, оксидентализм және жаһандану ауқымында қарастырып көрейік.

Рефлексивтілік және рефлексивизм

Барлық антропологтар салыстырулар жасайды. Өз үйінен жырақта зерттеу жүргізетіндер классикалық түрдегідей нуэрлар мен тробриандтар қоғамын салыстыруы мүмкін. Тағы бір басқа топ салыстыруды өзара технология, география не лингвистика бойынша ұқсас мәдениеттер арасында жүргізу керек дейді. Өз қоғамына мәдениеті не географиясы бойынша жақын қоғамдарды зерттейтін ғалымдар тобы әдетте зерттеліп отырған мәдениетті өз мәдениетімен салыстырады. Кейбір экстремист ғалымдар өз мәдениетін өз мәдениетімен салыстырады. Олар өздерін «мен» мысалы ретінде қарап және өз түсінігіндегі мәдениетті сол мәдениетке телінетін «менің» көзқарасымен салыстырады. Бұндай жағдайда сипатталып отырған мәдениет антропологтың өз мәдениеті мен қоғамдық бірегейлігін түсінудегі негізгі ақпарат қызметінде қолданылуы мүмкін. Бұл – рефлексивтіліктің экстремал түрі.

Рефлексивтілік 1970 жылдан бері жаңадан қалыптасып келе жатқан постмодернизмнің негізгі бөлігін құрап келеді. Бұл тақырыпта жазылған ең алғашқы елеулі еңбек Джудит Оклидің еңбегі болса керек. Ол бірінші рет *Journal of the Anthropological Society of Oxford* журналында «Мен және сайентизм» деген атпен жарияланды. Алайда рефлексивтіліктің тамыры одан да тереңде жатыр. Оклидің еңбегінде жиі сілтеме жасалатын Малиновскийдің далалық зерттеу жүргізу барысында жазған күнделігі соның мысалы бола алады. Ол жазбалар жай ғана Малиновскийдің жеке көңіл-күйі үшін жазылғанымен де, олар ғалымның өмірден өткеніне жиырма бес жыл толған кезде, тура сол жазылған күйінде басылып шықты. Оның жазу мәнері өзі қолданған ресми этнографиялық деректерден біршама өзгешеленеді. Күнделігінде ол өзінің сексуалды қиялдарын, нашаны шектен тыс көп қолданғанын, тробрианд мәдениетіндегі оған ұнамаған дүниелерді және Торбрианд аралында қалай іші пысқаны туралы жазады. Кейін Кенияның бірінші президенті болған, Малиновскийдің шәкірті Джомо Кениатта оның Кения халқы туралы жазған этнографиялық еңбектеріне қатысты рефлексивті пікір айтады. Бірақ көбіне Малиновский мен Боастың жолын ұстанушылар тарапына аса көп сын айтылмады. Леви-Стросс «*Tristes Tropiques*» кітабында өз өмірбаянын береді. Бірақ оны этнографиялық деректерден және теориялық ақпараттардан бөлек берген. Постмодернистердің басым бөлігін басқа ізденушілерден ерекшелендіретіні – олардың рефлексивтіліктің өзін этнография деп тануы немесе рефлексивтілік этнографияның негізгі зерттеу нысаны деген пікірді ұстануы. Сонымен бірге олар этнографияны антропологиялық теорияның негізгі бөлігі деп есептейді. Рефлексивтілік феминистік антропологиямен тығыз қатынаста. Феминистік антропология және гендерлік зерттеулердің зерттеу сұрақтары ұқсас келеді, бірақ олардың зерттеу әдістері бір-бірінен өзгешеленеді. Хенриетта Мур гендерлік антропология дегенге «гендерлік бірегейлік және оның мәдени құрылымы» деп анықтама берсе, феминистік антропологияны «гендерді

Кітап: Антропология тарихы мен теориясы

Тарау: 3. Ауыспалы уақыт концептілері

Дәріс: 23. Ауыспалы уақыт концептілері

адамзаттың әлеуметтік өмірінің принципі ретінде зерттеу» деп сипаттайды. Соңғы жиырма жылда антропологтар гендерлік зерттеуден алшақтап, этнограф әйелдердің антропологияда алатын орнын, яғни әйел адамды информант және зерттеу нысаны ретінде қарастыруға мән беретін болды. 1980 жылдардың ортасында антрополог әйелдер үшін өздерін антропологиялық дискурстың нысаны ретінде зерттеу қалыпты жағдайға айналды. Өйткені рефлексивтілік постмодернистер арасында және феминистік ортада қолдауға ие болды. Жалпы антропологияда постмодернистік идеялар белең ала бастады. «Өз» мәдениетіне тым көп мән берудің себебінен «басқалардың» мәдениетін түсінбей қалу қаупі туындады. Өйткені экстремалды рефлексивтілік фетиш дәрежесіне көтеріліп, өз алдына жеке теориялық көзқарас ретінде қалыптасып үлгерді. Уақыт өте келе антропологиялық зерттеу зерттеушінің өз тәжірибесін талдау және сипаттау түріне, сонымен бірге антропология қысым көрген адамдарды қамтитын кеңірек ауқымдағы жазу түріне немесе қысым көргендердің атынан сөйлеп, олардың қиын жағдайын көпшілікке жариялауды мақсат ететін жазу түріне айналды. Осындай дәстүрде жазатын ғалымдар көп жағдайда Гайатри Чакроворти Спивактың постструктуралистік, феминистік әдеби теориясына және оның «субальтернді зерттеу» идеясына жүгінеді.

Бұл идея – «субальтернді», яғни бағынушы топқа жататындардың барлығына ортақ бір нәрсе бар деген идея. Ол топ гендерлік, таптық, этникалық немесе отарлау саясатының әділетсіздігіне небасқаға байланысты бағынушы топқа тиісті, тиісті еместігі маңызды емес. Шерри Ортнер (1995) болса, Гирц еңбектерінің «жұқалығын» айтып сынайды. Ортнердің ойынша, оның жұмысының жұқалығы – ол «бөтенді» немесе бөтен адамның өзіндік қиындықтарын және ішкі саясатын шешуге талпыныс білдірмеді. Соңғы онжылдықтағы бұл саладағы өзгерістер инновациялық бағытта дамыды. Ол жаңашылдықтар жеке рефлексивтілікті теориямен араластыруға және этнографиядағы дәстүрлі нысандардың рефлексивті жағын анықтауға мүмкіндік беретін болды. Аталғанның біріншісін Кирстен Хаураптың антропологиялық тұжырымдар мен бағыттарды сынаған мысалынан көруге болады. Екінші бағытта жазғандардың ішіне Пат Капланның «Мұхаммед» атты кісімен достастығы туралы баяндауы жатады. Каплан Танзаниядағы суахилилермен отыз жыл бойы жұмыс істегенде Мұхаммед оның информанты болған. Капланның мәтіні көп жағдайда сұраулы сөйлем ретінде берілген. Сол себепті информанттың «үні» этнографтың аузымен айтылған шындық арқылы естіледі. Бірақ сонымен бірге мәтінде аруаққа табыну туралы да деректер баяндалады. Мәтінде этнография мен автобиография бір-бірімен әдемі үйлесім тапқан.

Рефлексивтіліктің тағы бір түрі белгілі, бірақ оны көпшілік аса мойындай бермейді. Бұл рефлексивтілікте жеке тұлғаның жауабы емес, ұжымдық рефлексивтілік зерттеледі. Онда бірдей тақырыпқа қызығушылық танытатын немесе бірдей географиялық өңірлерді зерттейтін антропологтар тобы рефлексивтіліктің зерттеу нысаны болып есептеледі. Автордың бұл жерде айтқысы келгені мынау: көзқарас ұжымдық «меннің» аясында зерттеу жүргізеді, ол жеке информанттардың жауаптары негізінде құрылмайды. Ол шынайы болған оқиғалар мен этнографиялық деректер негізінде қалыптасқан мәдениетпен жұмыс істейді. Альсида Рамостың йономами этнографиясы туралы жазған еңбегі осының жақсы мысалы бола алады. Ол өз еңбегінде йономамиді зерттеген түрлі этнографтар оларды әртүрлі етіп суреттейді дейді. Олар ашушаң, эротикаға жақын, білімді немесе жай ғана экзотикалық деп сипатталады. Кей кездері олардың шынымен-ақ сондай болуы мүмкін, бірақ қалыптасқан түсінік олардың шынайы келбетімен үнемі сәйкес келе бермейді. Рамостың айтуынша, БАҚ-тың этнографиялық деректерді асыра безендіруінің нәтижесінде кейбір этнографтардың, мысалы Наполеон Чагнанның, этнография туралы көптеген жаңа кітаптар жазуына және бұдан бұрын жазған кітаптарын қайта басып шығаруына тура келді. Бұл әрекет онсыз да тұтанғалы тұрған жағдайды одан сайын ушықтырып жіберді.

Ориентализм, оксидентализм және жаһандану

Постмодернистік антропологиядағы ең маңызды компоненттердің бірі – Фуконың зерттеулері нәтижесінде қалыптасқан билікті зерттеуге деген қызығушылық. Осыған байланысты отарлаушы және отарлаудан кейінгі кезеңдегі билік дискурсын «ориентализм» арқылы зерттеу

Кітап: Антропология тарихы мен теориясы

Тарау: 3. Ауыспалы уақыт концептілері

Дәріс: 23. Ауыспалы уақыт концептілері

басталды. Бұл концепті ұзақ жылдар бойы АҚШ-та тұрақтаған. Оны Палестинадан шыққан әдеби сыншы Эдуард Саид таныстырды. Ориентализм және одан кейін жазылған кітаптарында Саид батысты шығыс немесе ориент деген түсінікті қалыптастырғаны үшін шабуылдайды. Оның ойынша, Батыс «Шығыс» деген түсінікті олар сауда-саттық, отарлау және басқа да жолдармен пайдалану арқылы үстемдік орнату үшін ойлап шығарған. Саидтың айтуынша, Батыс өзін сипаттау үшін Шығысты қажет етеді, яғни Шығыс еместер Батыс болып есептеледі. Ол айтқан маңызды идеялардың көбі антропологтар тарапынан жақсы қабылданды. Осы идеяны қолдаған антропологтар шынымен-ақ отарлау кезінде жазылған еңбектерде Батыс пен үшінші әлем арасында тепе-тең дәрежедегі байланыс болмағандығын жазады. Саид біздің пәнімізге үлкен сынмен қарайды. Алайда оның ориенталистік дискурсындағы сыни пікірі нақты белгілі бір әдеби тұлғаларға, филологтарға және археологтарға қарсы бағытталған еді.

Бірақ соңғы жылдары Саидтың дәйектерін өзіне қарсы қойып, сынау басталды. Өйткені Саидтың көзқарасы барлық жағдайды толық ашпайды деген пікір айтылып жүр. Дарем университетінің ұстазы Джеймс Кэрриер «Оксидентализм» атты жинаққа редакторлық жасап, басып шығарады. Онда социология саласында білім алған Кэрриердің өзін қоса алғанда негізгі деген тоғыз америкалық антрополог «Батыс» түсінігі жайлы пікірлерін жариялаған. Ондағы авторлардың басты идеясы – «ориенттік» адамдардың өздері де, Батыс ғалымдарының Шығыс туралы «оксидентализм» мәнеріндегі жазғаны сияқты, бұрмалап жазуға және жалпылауға жақындығы. Шындығында, Кэрриер жинақтың алғы сөзінде мынадай жағдайды сипаттайды. Ол социология саласынан антропология саласына ауысқан кезде Меланезия қоғамын зерттеуді бастаған. Осыған дейін ол Батыстағы индустриалды капиталистік қоғамдағы ерекшеліктерді зерттеумен айналысқан еді. Ғалым антропологияға ауысқан кезде антропологтар өз қоғамы туралы зерттегенде күрделі талдау жасай алмайтындығына таң қалғанын айтады.

«Бұл мені аса таң қалдырды. Өйткені шынайы мамандар стандартының екі түрлі болатынына көзім жетті және бұл жағдай мені антропологиядан секемдендірді. Бұлар өздері зерттеп отырған қоғамның ерекшеліктерін, күрделі кешендерін, ішкі байланыстарын зерттеуге көп күш салған ғалымдар еді. Десе де олардың батыс қоғамы туралы сөйлегенде тым қарапайым сөйлейтіндігі сондай – егер бір антрополог бір ауылдық өңірдегі қоғам туралы солай сөйлесе, олар оның айтқандарын тыңдауға тұрарлықтай деп қарастырмас та еді». Кэрриер бүгінгі оксидентализмде үш түрлі бағыт басым екенін атап өтеді:

- жеке рефлексивтілік;
- «дәстүр ойлап шығаруға» деген қызығушылықтың артуы;
- батыс этнографиясын зерттеуге деген қызығушылық.

Оксидент пен ориенттің арасындағы қатынас шынайы немесе қолдан жасалған болса да, оның маңыздылығы жаһандану процесіне байланысты тек өсіп келе жатыр. 1993 жылы ұйымдастырылған Ұлттар достастығының әлеуметтік саладағы антропологтар қауымдас-тығының жыл сайынғы конференциясы нәтижесінде, жарыққа шыққан алты томдық жинақтың бірінде Норман Лонг «жаһандану», «локализация» және «релокализация» жайында сөз қозғайды. Жаһандану халық қоныстануының тығыздылығын (мысалы, мигранттардың еңбегі), адамдар қабілеттерінің, капиталдарының, технологиясының және техникалық білімінің және рәміздік түсініктерінің (мысалы, «модернизация», «жаһандану» түсініктерінің өздері және Еуропалық одақ сияқты ұйымдардың «азаматы» деген сияқты жаңа концептілер) таралу процесін қамтиды.

Бұл бағыттарда әрекет етушіні зерттеудің орталық мәселесі етіп алған дұрыс па деген сұрақ арасында пікірталастар жүруде. Айхуа Онг дәл осы жинақта жаһандану, модернизация және индустриализация бағыттарының барлығын бір нәрсе ретінде қарастыру дұрыс емес екенін және олардың барлығын тек батыс мәдениетімен байланыстыру да қате тұжырым екенін жазады. Модернизацияны алайық: Қытай ұзақ уақыттан бері модернизация процесін бастан кешіруде. Ал Жапониядағы модернизация мен индустриализация да Перри Мэтью Кэлбрейттің Жапонияға 1853 жылы қадам басқан сәтінен басталған жоқ. Оның бастауы Қытай мемлекетінен басталған шығыс және оңтүстік шығыс Азия арқылы ұзақ жылдар бойы таралған сауда-саттықта жатыр. Автордың ойынша, шынайы «постмодерндік жағдай» Марк Оженің қызықты зерттеуінде көрініс тапқан. Ол еңбегінде босқындар лагерьлері арасындағы, халықаралық

Кітап: Антропология тарихы мен теориясы

Тарау: 3. Ауыспалы уақыт концептілері

Дәріс: 23. Ауыспалы уақыт концептілері

қонақ үй ішіндегі, үлкен жол трассаларындағы және әуежайдағы жаһанданған «бейкеңістік» туралы жазады. Бұл тақырып эволюционистік және постмодернистік антропологтар тарапынан және далалық зерттеу жүргізушілер мен конференцияға қатысушылар тарапынан көп дәріптелетіндіктен, жаһандану мәселесі қазір кең танымал болып отыр. Бір қызығы бұлардың теориялық негіздері диффузионизмге жақын болып келеді.

Аралас әдістер ымыраға келу дегенді білдіре ме?

Роберт Лэйтон бүгінгі антропологияны социо-экология мен постмодернизмнің арасында орналасқан ғылым деп есептейді. Автор осы пікірде көп шындық жатыр дейді. Бірақ екінші жағынан ол – тым экстремалды пікір. Соңғы кездері көптеген антропологтар әртүрлі теориялық дәстүрлерден өз керегін алатын болды. Бұл жағдай – 1950 жылдардан бері орын алып отырған құбылыс. Автор 1950 жылдан бері қалыптасқан көзқарастарды үш түрлі ойға бөліп қарастырған:

- құрылымдық;
- интерактивті;
- интерпретивті.

Бұл бағыттар барлық кездері бір-бірінен бөлек, алшақ орналаспайды. Екінші жағынан, бұл бағыттар әртүрлі теоретиктер мен этнографтардың қолында бір-бірімен байланысқа түседі, бірін-бірі қайталайды және бір-бірімен тоғысады. Леви-Стросстың структурализмі нақты құрылымды зерттеуге бағытталған болса, транзакционализм өзара бірлесе әрекет етумен айналысады, ал Гирцтің интерпретивизмі тәржімалауды басты назарға алады. Алайда осы айтылғандардың екеуін не үшеуін біріктіре қолдана отырып, этнографиялық ізденіс жасаудың үлкен мүмкіндігі бар. Соңғы кезде Энтони Коуэн сияқты ізденушілер интерпретивизм мен интерактивтілікті біріктірді. Эдмунд Лич, Виктор Тёрнер және Пьер Бурдьё сияқты ғалымдар әлеуметтік процесті талдауда құрылым мен іс-әрекетті басты назарға алды. Рой Уиллис, Родни Нидам және басқа да бір топ ғалым құрылым мен тәржімалауды біріктірді. Ладислав Холи мен Милан Стукликтің кейбір еңбектері үш көзқарасты бір парадигма аясында жақсы үйлестіре алған. Бұл орайда туындайтын ең қарапайым жауап болашақта антропология әртүрлі көзқарастардың қоспасы ретінде жүретін болады. Социологтар мен антропологтар антропологияны үш түрлі ғалымдар кезеңдеріне бөліп қарастыруды жөн санайды: Маркс, Дюркгейм және Вебер. Олар негізгі түстер секілді. Антропологияда сіз кез келген көзқарастарды араластырып, кез келген теориялық бағытты қолдана аласыз.

Әрине барлығы дәл осы сипатталғандай оңай болмауы да мүмкін. Италияндық антрополог Карла Паскинелли «мәдениет» концептісіне бірнеше анықтама береді. Оның айтуынша, бұл концептінің болмысы «заманауи». Өйткені модернистер оны модернистікке дейінгі «бөтендерді» анықтау үшін қолданған. Ол эволюциялық теория ауқымында пайда болды және антропологиядағы үш кезеңнен бері күшті концептілердің бірі болып келе жатыр:

- материалдық кезең (Тайлер мен Боастан басталған дәстүрді зерттейтін кезең);
- абстрактілі кезең (Крёбер мен Клакхон сияқты белгілерді зерттейтін кезең);
- рәміздік кезең (Гирцтің қалыптастырған, мағынасын зерттейтін кезең).

Алайда оның ойынша, Гирцтің көзқарасы шектеулі, өйткені ол мәдениетті «жергілікті білім» ретінде қарастырады. Гирцтің мәдениеті шашыраңқы және фрагментарлы. Десе де Тайлер «жұқа сипаттама» арқылы мәдениеттің бүтін бейнесін жасауға тырысады. Джеймс Клиффорд барлығын өзгертеді. Ол нысанды нарративтіліктің субъективтілігіне қарай ауыстырады. Бірақ нысаны жоқ антропология болуы мүмкін бе? Егер біз мәдениетті не қоғамды зерттемейтін болсақ, онда мәдени немесе әлеуметтік антропология дегеніміз не? Автордың ойынша, бұл – келесі буындағы антропологтардың шешуі тиіс мәселесі. Онсыз да белгілі нәрселерді жазып шығуы мүмкін деген қауіптің болғанына қарамастан, автор мәдени антропология дегеніміз – түрлі көзқарастардың тоғысқан саласы екенін айтып көрсетті. Бүгінгі буын эволюционистік мектептің инновациялы жағынан өзіне керегін ала алады немесе олар әлі де структурализм

Кітап: Антропология тарихы мен теориясы

Тарау: 3. Ауыспалы уақыт концептілері

Дәріс: 23. Ауыспалы уақыт концептілері

мен процессуализмнен керек жерлерін өзінің мақсатына қарай қолдана алады немесе егер постмодернистік көзқарастардың салдарына дайын болса, жан-тәнімен постмодернистік көзқарасты қабылдай алады. Бұрынғы белгілі идеяларды араластыру – ең қауіпсіз болуы мүмкін.

Интерпретивизм мен постмодернизм антропологияда бір-біріне тікелей байланысты. Олар тіл мен мәдениет арасындағы сәйкестіктер жиыны ретінде қарастырылады. Бұл байланысты және олардың тарих барысында қалай өзгергенін түсіну үшін антропологияда және басқа да әлеуметтік ғылымдарда жаңадан қалыптасқан көзқарастарды түсіну керек.

Антропология теориясы лингвистика теориясымен түрлі жағдайларда тоғысып отырды. Бұл кездейсоқтық емес. Керісінше, бұл жағдайды барлық антропологтар мойындады. Лингвистикадан басқа пәндер пішінмен айналысады, ал антропология лингвистиканың мазмұнына кіретін кейбір мәселелермен айналысады. Біріншіден тілдің өзі мәдениеттің бір бөлшегі, екіншіден жалпы антропологияда тіл мен жазудың маңыздылығы туралы пікірталастың болуына да байланысты. Көп жағдайда «тілдік балама» туралы айту қалыпты жағдай саналады. Бірақ оны лингвистикалық аналогтар жиынтығы деп айтқан дұрыс болар еді.

Леви-Стросс бірде лингвистика мен мәдени антропология арасындағы байланыстың үш түрлі деңгейін жіктеп берген болатын: мәдениет пен тіл арасындағы байланыс, абстрактілі мәдениет пен тіл арасындағы және қос пән арасындағы байланыстар. Автор мәдени антропологиядағы лингвистикалық идеялар ауқымын қамту үшін әртүрлі байланыстар жиынтығын қарастыру дұрыс деп санайды: қоғам немесе мәдениет грамматика ретінде, этнография тәржіма ретінде, қоғам мен этнография «дискурс» ретінде. Мәдениетті грамматикаға теңеу Радклифф-Браун мен оның жолын ұстанушылардың еңбегінде алғаш рет байқала бастады. Десе де олар көбіне антропологияны биология сияқты, ал қоғамды «ағза» ретінде қарастыратын. Олар лингвистика мен мәдениетті «тілге» көп теңей бермейтін. Кейінірек Леви-Стросстың және құрылымдық антропологтардың еңбектерінде бұл байланыс анық айтылатын болды. Олар үшін мәдениет пен қоғамның түбірі тілдің грамматикасына ұқсас көздерден өз бастауын алады. Оның өзіндік қасиетке ие ерекше грамматика, не барлық мәдениеттерге тән әмбебап грамматика болуы мүмкін.

Мәдениет пен тәржіманың арасындағы байланыс та алғашында анық болмады. Тек Эванс-Причардтің еңбектерінен соң анық айқындала бастады. Осы бағытта жазылған Гирцтің дінді мәдени жүйе ретінде қарастыратын еңбегінде және оның «интерпретивті антропология» тақырыбына арналған жинағында да мәдениетті тәржіма арқылы түсінуге болады деген бағыт анық байқалады. Эванс-Причардтің түсінігінде бөтен мәдениеттер шет тілдеріне ұқсайды. Сондықтан оларды түсіну үшін ол мәдениеттерді өзіңе түсінікті тілге аударып, тәржімалап алу керек. Гирцтің түсінігінде мәдениет адамдар бір-бірімен сөйлесетін рәміздерде бедерленген. Ғалым когнитивті антропология мен когнитивті антропологиядағы абстрактілі зерттеу нысанынан алшақтап, мәдениетті іс-әрекет етушінің көзқарасы тұрғысынан түсінуге ауысты. Гирцтің бұл көзқарасы оның алғашқы ұстаздары социолог Талькотт Парсонс, процессуалист және іс-әрекетке бағытталған антропологияның өкілі Виктор Тёрнердің пікірлерімен ұқсас келеді. Белгілі бір деңгейде оның пікірлері ғұрыптарды зерттеуде қолданылатын «кейіптеу» әдісіне жүгінетіндердің көзқарастарына да жақын.

Фуконың еңбектерінен басталатын мәдениетті дискурсқа теңеуі әлеуметтік антропологияда көп қолданылады. Әсіресе өздерін постмодернист санайтындардың еңбектерінде жиі кездеседі.

Антропологияның өзі дискурс. Бұрынырақтағы модернистік антропологтар түсінігіндегі дискурс дегеніміз – қоғамды құрастырушы сегменттер болып есептеледі. Десе де функционализмді жай ғана британдық отарлау саясатынан туындаған дискурс деп қарастыра салу тым үстірт болар еді. Оның орнына антропологияны тарих арқылы, олардың диалогтары және антропологтардың өздерінің тарихы арқылы қалыптасқан дискурстарды ескере отырып қарастыру керек. Бұндай көзқарас модернистік және постмодернистік антропологтарды бір арнаға тоғыстыратын еді.